

Hushåll med djur kan använda dessa som buffert när situationen förvärras.

FOTO: ÅKE LAGERWALL

Jordbruket utarmas av aids

Nio av tio hiv/aidsdrabbade hushåll i norra Namibia kan inte längre skaffa fram den mängd mat som behövs för att alla ska kunna äta sig mätta.

Denna hungersnöd som hemsöker småskaliga jordbrukare pågår i tysthet eftersom den drabbar enskilda hushåll. Hur kan man hjälpa dessa familjer?

Två namibiska forskare har studerat bondehushåll i tre distrikt i norr på den namibiska landsbygden för att se hur jordbruksproduktionen påverkats när någon av familjen drabbats av hiv/aids. Vanligtvis förknippas hungersnöd med krig eller torka, synliga, yttre faktorer som mer eller mindre hårt drabbar alla i ett område. När det gäller dessa hiv/aidsdrabbade familjer är det inre,

privata omständigheter, ofta osynliga för omgivningen, som är orsaken till att de går hungriga.

Aids är sedan mitten av 1990-talet den främsta dödsorsaken i Namibia och står för nära en tredjedel av alla dödsfall. Bland befolkningen i ålderskategorin 15 till 49 år beräknas ungefär var femte person bära på hivviruset och medellivslängden är idag så låg som 42 år medan den vid självständigheten 1990 var 60 år.

Männen borta

Hiv/aids är fortfarande, om än inte i lika stor utsträckning som förr, något som man inte gärna pratar öppet om. Attityderna håller på att förändras men det förekommer fortfarande att familjer blir socialt diskriminerade när omgivningen får kännedom att någon i familjen har hiv.

Det forskarna fann var att aidsdrabbade hushåll ofta bestod av kvinnor och barn, männen fanns inte längre i livet. I Kavango och i Oshana leddes mer än hälften av hushållen av kvinnor och i Oshikoto var de så många som två tredjedelar.

En av förklaringarna är att det är männen som smittas först av hiv. I norra Namibia är det vanligt att de beger sig söderut för att hitta jobb medan frun och barnen blir kvar hemma på gården. Familjerna lever åtskilda långa tider och ofta träffar mannen en ny kvinna. När han sedan kommer hem till familjen i norr har han inte bara pengar och presenter med sig utan bär även på viruset. Innan mannen dör har han med stor sannolikhet infekterat sin fru vilket innebär att även hon kommer att dö inom några år.

När mannen dör försvinner, förutom hans insatser i form av fysiskt arbete, även mycket

av kunskapen om hur jordbruket och boskapen ska skötas.

Traditionellt är det en klar uppdelning av vad som är mannens respektive kvinnans ansvarsområde på gården vad gäller sysslorna, även om det naturligtvis sker en viss överlappning. Det är männens ansvar att fatta beslut när det är dags att förbereda fälten för sådd eller plantering och de gör även en del av det fysiskt tunga arbetet. Boskapen sköts traditionellt av männen. När familjen förlovar mannen får änkan utöver sina befintliga arbetsuppgifter även försöka utföra det som hennes man gjorde utan att varken ha hans kunskap, erfarenhet eller muskelstyrka.

Otillräcklig skörd

Forskarna fann att dessa familjer odlar en mindre areal än tidigare. I några av de undersökta hushållen har man ersatt den traditionella stapelgrödan mahangu (pärlhirs) med majs eftersom det finns en föreställning att majsodling skulle kräva mindre arbetsinsats än mahangu. Men enligt forskarna är det en vanskelig strategi eftersom majs är betydligt känsligare för torka och majs-skördar därför lätt slår fel. Dessutom är majs inte lika näringsrik som mahangu.

Hirsgröt är den traditionella maten här i Namibia och äts till varje måltid tillsammans, om det finns, med spenat, fisk, kött eller något annat tilltugg.

Av de 144 undersökta hushållen var det bara åtta stycken som klarade av att producera den mängd mahangu som behövdes för att alla i familjen skulle kunna äta sig mätta. De två forskarna har med hjälp av Linda Larsdotter, nutritionist som jobbar för Afrikagrupperna på *Namibia Network of AIDS Service Organisation*, beräknat hur mycket hirs som ett normalt hushåll behöver odla för att tillgodose behovet av kalorier. Man kom fram till att för personer som lever traditionellt kommer ungefär hälften av kaloriintaget från hirsgröten.

Olika stödformer

Av de 136 hushåll som bedömdes att inte klara av att odla tillräckligt var det så många som 113 som bedöms befinna sig i en allvarlig kris. Dessa hushåll klarar inte av att producera tillräckligt med mat utan behöver hjälp utifrån. Dessa familjer anses så utblottade att forskarna gör den bedömningen att den mest effektiva hjälpen för dem är ett direkt stöd i form av penningbidrag för att kunna äta sig mätta, sända barnen till skola, betala för sjukvård etc.

Av de återstående 23 hushållen bedöms situation vara krisartad men inte lika allvarlig som hos de 113. De producerar inte tillräckligt för att klara sig men ligger på gränsen. Dessutom har dessa hushåll tillgång till boskap vilket kan användas som en buffert om läget

skulle förvärras ytterligare. En av orsakerna till att de klarat sig så pass bra kan vara att det inte har gått lika lång tid sedan mannen gick bort som i de familjer som bedöms befinna sig i en allvarlig kris. I denna grupp, menar forskarna, kan det vara idé att ge stöd i form av jordbruksrådgivning för att upprätthålla och även förhoppningsvis kunna öka produktionen.

Endast åtta av de 144 undersökta hushållen bedömdes kunna producera tillräckligt med mat. Forskarna funderar på om det möjligtvis kan bero på att dessa familjer så nyligen drabbats av hiv att det ännu inte påverkat jordbruksproduktionen. Denna grupp skulle eventuellt med rätt rådgivning kunna klara av att lägga om produktionen till mindre arbetskraftsintensiv för att på så

sätt kunna undvika att hamna i kris senare.

Forskarna drar slutsatsen att det är viktigt att ta hänsyn till hur länge sedan det var som hushållen drabbades av hiv eftersom situationen för drabbade familjer verkar försämrats över tid. Insatserna bör därför omfatta både direkt penningstöd för de hushåll där jordbruksproduktionen helt har kollapsat och bättre fungerande jordbruksrådgivning till hushåll som ligger på gränsen till kollaps men som med rätt stöd skulle kunna klara att försörja sig själva.

NINA LEJONHUD

Silently Starving : A New form of Famine among Small Scale Farming Households Affected by the HIV Epidemic? Namibian Economic Policy Research Unit, NEPRU.

Pärlhirs, eller mahangu, är lika viktig i Namibia som potatisen är för oss i Sverige.

FOTO: ÅKE LAGERWALL